Hüseyin Kalkan: Ermeni Sorununda Günah Sadece Osmanlı'nın mı?

Posted on 10/12/2015

1. Dünya Savaşı, İttihatçıların imdadına yetişti. Almanya'nın yanında savaşa girmelerinin etmeni Anadolu'yu baştan Ermeniler olmak üzere azınlıklardan temizlemekti. Ve sonunda "Ermeni meselesi hallolunmuştur" dediler.

Talat Paşa ve şürekası, 24 Nisan 1915 günü İstanbul'da Ermeni ileri gelenleri ve aydınlarını tutuklarken ve sürgün kafilelerini Deyr Zor'a yönlendirirken yüzlerce yıl sürecek bir tartışmaya yol açacaklarını bilmiyorlardı. Birinci Dünya Savaşı'nın hayhuyu içinde kırımın olup biteceğini ve savaştan sonra kimsenin bunun sözünü etmeyeceğini sanıyorlardı. Bu yüzden de Talat Paşa telgraflarında "Ermeni meselesi hallolunmuştur. Fuzûlî mezalimle millet ve hükümetin lekedar edilmesine lüzum yoktur" diyordu. (Taner Akçam, "Ermeni Meselesi Hallolunmuştur")

Ama öyle olmadı. Neredeyse bir asır geçti, Ermeni sorunu hâlâ Türkiye'nin en önemli sorunlarından olmayı sürdürüyor. Bunun önemli nedenlerinden biri, Türkiye Cumhuriyeti'nin savaştan sonra kırımda parmağı olan İttihatçılar tarafından kurulması ve temel politikalarının yine bu kadrolarca oluşturulmasıdır. Bugün hâlâ kırım reddediliyorsa nedeni budur. Yani kırımın vebali, cumhuriyetin de omuzlarındadır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin (İTC) başladığı işi cumhuriyet tamamlamıştır.

Örneğin Birinci Meclis'in ilk işi, savaştan sonra İstanbul hükümetinin çıkardığı ve sürgünden dönen Ermenilerin mallarının iade edilmesine dair yasayı iptal etmesidir. Ancak bugüne kadar cumhuriyeti kuran kadroların, Ermeni kırımındaki sorumluluğu tartışılmamıştır. Çok da tartışılmak istenen bir konu değildir. Tersine bir eğilim bile söz konusu. Mustafa

Kemal'in diplomatik endişelerle söylediği kırımı kınayıcı sözler ön plana çıkarılmakta ya da doğrudan günahın Osmanlı'ya ait olduğu söylenmektedir.

Mesela Baskın Oran, bu konuda çok nettir. "Özür diliyorum" kampanyasıyla ilgili yazdığı bir yazıda şöyle demektedir: "Osmanlı'nın alfabesini bile reddeden bu ülke, Osmanlı'nın bu en büyük günahına sahip çıkmasın artık. Yetti." (Verdiğimiz huzursuzluk için özür dileriz. Radikal 2, 14.12.2008)

İttihat ve Terakki'nin iktidarı ele geçirdiği devletin adı, hukuki olarak hâlâ Osmanlı İmparatorluğu'dur. Ama İttihatçıların darbesinden sonra devletin karakteri değişmiştir. Padişah artık bir simge olarak vardır. Bütün yetkileri elinden alınmış, sadece onun manevi etkisinden yararlanılmak için öylece bırakılmıştır. Çünkü Osmanlı padişahlarının halife olarak hem Ortadoğu'da hem de Anadolu'da manevi bir ağırlığı her şeye rağmen hâlâ vardı. Malum, devletin elinde kalmış olan topraklarda Müslüman uluslar büyük çoğunluktadır ve halife olarak Osmanlı soyundan gelen padişahı görmektedirler. İktidarda olanlar, artık Osmanlı'nın devamı değil, Türk milliyetçileriydi ve milli bir devlet kurmayı önlerine koymuşlardı.

Adına bugün Türkiye Cumhuriyeti dediğimiz devlet, proje olarak da İTC'nin kuruluş yıllarına dayanır. Tabii ki onların hayalindeki sınır Turan'a kadar uzanıyordu. Ancak koşullar, bugünkü sınırlara el verdi. Hatta bu sınırların bile hayal olacağı bir duruma doğru gidilirken, 1. Dünya Savaşı, İttihatçıların imdadına yetişti. Almanya'nın yanında savaşa girmelerinin en büyük etmeni Anadolu'yu baştan Ermeniler olmak üzere azınlıklardan temizlemekti. Çünkü Ermeniler o dönemde bu topraklarda milli bilinci en gelişmiş azınlıktı. Ve sonunda "Ermeni meselesi hallolunmuştur" dediler.

Cumhuriyeti Ermeni meselesini “halleden” İttihatçılar kurdu

İttihat ve Terakki’nin kadroları olmasaydı, Mustafa Kemal’in Anadolu’da bir hareket örgütlemesi mümkün değildi. Bu yüzden olsa gerek Mustafa Kemal, daha İstanbul’dan ayrılmadan önce İttihatçılar ile ilişkilerini sağlamlaştırmak için gerekli olan şeyi yaptı. Savaş suçları dolayısı ile cezaevinde olanları ziyaret etti. Eski kırgınlıkları giderdi.

Yenilginin kesinleşmesinden sonra Talat Paşa hükümeti 8 Ekim 1918’de istifa etti. Kasım ayında İTC liderleri Enver, Talat, Cemal, Bahaeddin Şakir ve Dr. Nazım yurtdışına kaçtılar. İttihat ve Terakki önderliğinin tasfiye olması, Mustafa Kemal’in önünü açtı. Böylece “Mustafa Kemal”likten “Atatürklüğe” giden yol açılmış oldu. Bir iki istisna bir yana bırakılırsa, yeni yönetici kadronun tamamı eski İttihatçılardan oluşmaktaydı.

Başta Mustafa Kemal olmak üzere Rauf Orbay , Fethi Okyar , Kazım Karabekir, İsmet İnönü, Celal Bayar, Adnan Adıvar, Şükrü, Rahmi, Çerkez Raşit ve Ethem, Bekir Sami, Yusuf Kemal, Celaleddin Arif, Ağaoğlu Ahmet, Recep Peker, Şemsettin Günaltay, Hüseyin Avni, Ziya Hurşit gibi milliyetçi isimlerin tümü eski İTC kadroları ve hatta Teşkilat-ı Mahsusa görevlileriydi. İttihatçı hareketin basın ve propaganda sözcülerinden Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Mehmet Akif Ersoy, Celal Nuri İleri, Yunus Nadi Abalıoğlu, Falih Rıfkı Atay ve diğerleri, Mustafa Kemal’in Anadolu’da başlattığı hareketin savunuculuğunu üstlenmişlerdi.

Zaten Mustafa Kemal’in Anadolu’da başlattığı hareket de, bir İttihat ve Terakki projesidir. İttihat ve Terakki, ta 1915’te savaşın kaybedilmesi durumunda yapılacaklara dair bir plan hazırlamıştı. Bu plan kapsamında birçok kadro İstanbul’a çağrılarak eğitilmişti. Bunlar ağırlıklı olarak Teşkilat-ı Mahsusa kadrolarıydı. Savaş kaybedildikten sonra bu kadrolar, daha Mustafa Kemal Anadolu’ya geçmeden, Batı Anadolu’nun bir çok kentinde Kuvvayi Milliye örgütlerini kurmaya başlamışlardı. Ancak İTC’nin bu hazırlığı, Enver Paşa’nın bir süre sonra Anadolu’ya dönerek hareketin başına geçmesini öngörüyordu. Mustafa Kemal’in

başarısından söz edilecekse bu noktada söz etmek gerekir. Mustafa Kemal, usta manevralarla Enver'in yurda dönme ve işlerin başına geçme projesini bertaraf etti.

Cumhuriyet suçluları sahipleniyor

İstanbul'da savaş suçlularını yargılamak için oluşturulan mahkemeleri işlevsiz hale getiren en önemli etken Mustafa Kemal'in yargılananlara sahip çıkmasıdır. Boğazlıyan Kaymakamı idam edildikten sonra, Mustafa Kemal bir bildiri yayınlayarak, başka idam olursa elindeki İngiliz esirlerini misilleme olarak idam edeceğini duyurdu. Bunun üzerin diğer idam cezaları yerine getirilmedi. Ayrıca Malta'ya sürülenleri de kurtaran Mustafa Kemal'dir. Bunlar İngiliz esirlerle değiş tokuş edilerek kurtarıldılar.

Baskın Oran'ın verdiği örnekler bile, "günahın kime ait olduğu" sorusuna yanıt olabilecek yeterliliktedir: "Ankara'ya kaçan 1915'in Muhacirin Umum Müdürü Şükrü Kaya'yı dahiliye vekili, Tehcir'in ünlü Bitlis ve Halep valisi Abdülhalik Renda'yı TBMM reisi yapmış bir ülkede. Talat Paşa'nın adını en geniş bulvarlara vermiş ülkede. Anadolu sermayesinin Ermeni mallarına konarak oluştuğu bir ülkede. Kurtuluş Savaşı'na bu malları geri vermemek için katılan aşiretlerin ülkesinde." 1915'te olanları Osmanlıların son günahı saymak hayli zordur.

İdeolojik devamlılık

Bütün bunlardan daha önemli olan, ideolojik devamlılıktır. Bu ideoloji, "Türkçülük"tür. Türkçülük bir ideoloji olarak, İTC'nin ilk kuruluş yıllarında inşa edilmeye başlandı. Avrupa'daki milliyetçi akımlardan etkilendikleri için, Türkçülükle ilgili hazır bir ideolojik temelleri mevcut değildi.

Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Celal Nuri İleri, Yunus Nadi Abalıoğlu, Falih Rıfkı Atay, Velid Ebüzziya bu temeli inşa eden İTC üyesi entelektüellerdi. Bunlar arasında Ziya Gökalp ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Gökalp, bir çok dergide sayısız makale yayınlayarak, Türkçülüğü sistemleştirmeye başladı. Kendi önerisiyle Selanik'te kurulan İTC lisesinde sosyoloji dersleri verdi. Daha sonra bu dersler İstanbul Üniversitesi'nde sürdü. Laik devlet ve laik eğitim tezlerini o günlerde formüle etti. İTC, bu projeyi 1917-18 arasında kısmen uygulamaya geçirmeye çalıştı. Gökalp, savaş sonrasında Ermeni soykırımı dolayısıyla yargılandı ve Malta'ya sürüldü. Bugün soykırımı inkar edenlerin ve devletin argümanları, Ziya Gökalp'ın mahkemedeki savunmalarına dayanır. Bu tez, "karşılıklı öldürmeler" olduğuydu.

İki yıllık sürgünden sonra (ki Mustafa Kemal'in kurtardıklarındandır) Diyarbakır'a yerleşti ve bir dergi yayınlamaya başladı. 1923'te Maarif Vekaleti Telif ve Tercüme Heyeti Başkanlığı'na atandı ve Ankara'ya gitti. Aynı yıl, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Mustafa Kemal tarafından II. Dönem Diyarbakır milletvekili olarak atandı. Başta "Türkçülüğün Esasları" olmak üzere kitapları bu dönemde peş peşe yayınlandı. Onun sistemleştirdiği projeler, cumhuriyet yönetimince uygulanmaya konuldu. İlk elde laik devlet, laik eğitim, medeni kanunun Batı standartlarına uydurulması, Türkçe'nin sadeleştirilmesi sayılabilir. En önemlisi, cumhuriyetin Kürt politikası Ziya Gökalp tarafından oluşturuldu. Konumuz bakımından tekrar vurgulanması gerekir ki, bu projeler cumhuriyet kurulmadan önce, düşünce bazında inşa edilmiş ve İTC tarafında kısmen uygulanmaya koyulmuştur. Yani sadece aktörler aynı değil, proje de aynıdır.

Her şey bir yana, devletin ve Kemalistlerin Ermeni sorununda takındıkları tutum, Ermeni kırımının sadece Osmanlı'nın son günahı değil, aynı zamanda cumhuriyetin de ilk günahı olduğunu göstermiyor mu? Milliyetçiler, Kemalistler, ulusalcılar -ki bunlar kesişen kümelerdir- Osmanlının günahlarını sahiplenmekte pek hevesli değillerdir. Sadece İTC dönemi onlar için muteberdir. Bu da İTC'nin Osmanlı'dan çok cumhuriyete ait olmasındandır. Ya da cumhuriyetin oradan başlamasından dolayıdır. (HK/TK)

Kaynak: bianet.org

---

* Hüseyin Kalkan, gazeteci.